

Temesváry Zsolt

A CSALÁDPOLITIKA SÚLYPONTI KÉRDÉSEI ÉS JELENKORI DILEMMÁI SVÁJCBAN

Key Issues and Contemporary Dilemmas of Family Policy in Switzerland

Dr. Temesváry Zsolt oktató (Dozent), Északnyugat-svájci Alkalmazott Tudományok Egyeteme (Fachhochschule Nordwestschweiz), zsolt.temesvary@fhnw.ch

Jelen tanulmány a Nemzeti Közszerológati Egyetemen 2025 októberében szervezett szociál- és családpolitikái kerekasztalon tartott előadáshoz kapcsolódóan mutatja be Svájc családpolitikájának rendszerét, kihívásait és a szakmai reformok lehetőségeit. A tanulmány elsősorban egy széles körű, német nyelvű szakirodalmakon és adatbázisokon alapuló leíró elemzést kínál a svájci családpolitikák jellegzetességeiről és kihívásairól. Ahol erre lehetőség van, és a nemzetközi kontextus releváns, az írás a nemzetközi adatok figyelembevételével ábrázolja a svájci folyamatokat. A tanulmány szemlélteti a föderális államszerkezetben megvalósuló családpolitikák sajátosságait, kitérve a pénzbeli ellátások bemutatására, valamint olyan természetbeni juttatások szemléltetésére, mint a szülői szabadság és a kora gyermekkori ellátások. A szakpolitikai környezet és a támogatások áttekintése mellett a cikk a jövőbeli reformok lehetőségeivel és a családpolitikákat fenyegető folyamatokkal is foglalkozik a szociodemográfiai változások tükrében. A tanulmány konklúziója, hogy Svájc egy magas színvonalú, ám meglehetősen szelektív, biztosításokon és magánbefizetésekben alapuló családpolitikát működtet, amely elsősorban a dolgozó, középosztályhoz tartozó családoknak kedvez, és amely kantononként jelentős különbségeket mutat.

KULCSSZAVAK:

családpolitika, családtámogatások, föderalizmus, Svájc, szociálpolitika, szülői ellátások

This study, based on a presentation delivered at the Social and Family Policy Roundtable of the Ludovika University of Public Service in October 2025, examines the structure, challenges, and reform prospects of family policy in Switzerland. Drawing primarily on German-language academic literature and statistical databases, it provides a descriptive overview of the key features of Swiss family policy and situates them within an international context where relevant. The paper highlights the specific characteristics of family policy in a federal system, including cash benefits, parental leave arrangements, and early childhood education and care services. It also discusses

future reform opportunities and the implications of ongoing sociodemographic changes. The study concludes that Switzerland operates a high-quality but relatively selective family policy system, largely based on social insurance and private contributions, which primarily benefits employed middle-class families and displays significant cantonal disparities.

KEYWORDS:

family benefits, family policy, federalism, parental supports, social policy, Switzerland

BEVEZETÉS ÉS KONTEXTUS

Svájc Európa egyik leggazdagabb és legfejlettebb állama, amely egy kiszámítható és jelentős hagyományokon nyugvó politikai rendszert tudhat magáénak. Svájc szociál- és családpolitikája a közép-európai országok többségéhez hasonlóan kontinentális, bismarcki alapokra épült, amely a titmussi jóléti állam tipológiában leginkább a korporatív-etatista modellbe,¹ míg az Esping-Andersen-féle besorolásban a konzervatív jóléti államok csoportjába sorolható.² Svájcban később következett be az iparosodás és a nyugat-európai mértékű polgárosodás, mint a szomszédos Németországban, Ausztriában vagy Franciaországban, ennek megfelelően a jóléti államhoz kapcsolódó társadalombiztosítási ellátások is csak jóval később alakultak ki.³ A szociális biztonság rendszerének alapját az államszövetség által szabályozott társadalombiztosítás (*Sozialversicherung*) képezi, amely mellett a magánellátók és biztosítók egyre nagyobb szerephez jutnak. A társadalombiztosítási rendszer kiegészítő elemét alkotják a segélytípusú, nem munkaviszony-alapú ellátások (*Sozialhilfe*), amelyek a legsérülékenyebb csoportoknak nyújtanak jövedelempótló és kiegészítő pénzbeli juttatásokat (például szociális segélyt) és természetbeni szolgáltatásokat (például álláskeresőnek nyújtott tanácsadást).

A jelenleg is hatályban lévő Időskorúak, Hátrahagyottak és Munkaképtelenek Biztosítását (*Alters-, Hinterlassenen- und Invalidenversicherung*) csak évtizedekkel a többi német ajkú ország első társadalombiztosítási reformjai után, 1925-ben vezették be.⁴ Ez a törvény teremtetette meg a szociális biztonság állami alapgaranciáit, vagyis a szegények segélyezésének és az időskorúak nyugellátásának alapját. A második világháborút követő években a svájci szociál- és családpolitikát számos jólétinek nevezett, de valójában az ellátottak autonómiáját és érdekeit sértő intézkedés árnyékolta be. Ezek közül a legfontosabbak a pszichiátriai intézetekben elrendelt kényszergyógykezelések és radikális terápiák, valamint a szegény és egyszülős családok gyermekeinek elvétele és elhelyezése vidéki családoknál voltak, ez utóbbi esetekben a gyerekek mezőgazdasági kényszermunkát végeztek és sokszor igen rossz körülmények között éltek.⁵

Az 1990-es évektől a svájci jóléti politikák erős neoliberális nyomás alá kerültek, a segélyek kivételével minden biztosítást (vállalati és önkéntes nyugdíjpilléreket, egészségbiztosítást) és

¹ TITMUSS 1958.

² ESPING-ANDERSEN 1990.

³ WANG-ASPALTER 2006: 39.

⁴ Bundesgesetz über die Alters- und Hinterlassenenversicherung (AHVG).

⁵ LAUENBERG-SEGLIAS 2008; MATTER 2011.

ellátást (például a családi pótlékot) munkafeltételhez kötötték, a szolgáltatásokat pedig magánkézbe adták, vagy legalábbis piaci alapon szervezték meg azokat (például az egészségügyi, valamint a gyermek- és idősellátó intézmények rendszerét), ahol az állam a leginkább rászorulóik számára csak korlátozott mértékben jelenik meg a szolgáltatások vásárlójaként, a szolgáltatók pedig egymással versenyeznek a felhasználók közvetlen vagy közvetett befizetése miatt.⁶

A kortárs svájci jóléti politikák alapelvei a szubszidiaritás és a kevésbé választhatóság. Eszerint az állam (a helyi önkormányzatok és a kantonok) csak akkor nyújt támogatást, ha az egyének és a közösségek erőforrásai már kimerültek. A kevésbé választhatóság elve értelmében – amely leginkább a segélyezésnél, a munkanélküliek ellátásánál és egyes családpolitikai juttatásoknál figyelhető meg – az állam a munkaképes egyéneket a munkaerőpiacon megszerezhető béreknél alacsonyabb összegű jóléti transzferekkel igyekszik a lehető leghamarabb visszaterelni a munka világába.⁷ Ez a munkaerőpiacirészvétel-központú logika érvényesül a későbbiekben bemutatandó családpolitikai ellátások esetében is.

A társadalom jólétének fundamentumaként a Szövetségi Alkotmány (*Bundesverfassung*) a családot és a helyi közösségeket nevezi meg.⁸ Az Alkotmány a családot – mint óvó és gondoskodó szociális közeget – a társadalom alapjának tekinti, amelynek védelme és támogatása az államszövetség és a kantonok feladata. Eszerint ha a család és a kisközösségek valamilyen oknál fogva nem képesek ellátni feladatukat, akkor a kantonok és a helyi önkormányzatok intézményei nyújtanak segítséget. A családpolitikák legfontosabb intézményrendszerei az adókedvezmények, a gyermekek után járó ellátások, a kora gyermekkori szolgáltatások és pénzbeli támogatások, a szülői ellátások és juttatások, valamint a rászoruló családok számára nyújtott pénzbeli és természetbeni támogatások.

Svájc közigazgatási sajátossága, hogy az ország 26 kantonjában gyakorlatilag 26 különböző jóléti politika működik, mert a kantonok saját jogalkotással rendelkeznek, saját jóléti intézményrendszert működtetnek, az államszövetség (*Bund*) csupán a keretszabályozást látja el.⁹ A kantonok igazgatási szintje alatt pedig a helyi közösségek önkormányzatai (*Gemeinde*) helyezkednek el, amelyből több mint 2000 található országosan. A helyi önkormányzatok ugyancsak saját igazgatási rendszerrel bírnak, de költséghatékonyági szempontból számos szolgáltatást a kantonok szintjén szerveznek meg, több önkormányzat közreműködésével és hozzájárulásával (például bizonyos szociális, kulturális és egészségügyi ellátások esetén). A kantonok anyagi lehetőségei nagymértékben eltérnek egymástól. A nagyvárosok iparosodott és jómódú kantonjai (például Bazel, Genf és Zürich) jelentős összegeket fizetnek be a szövetségi államnak, amely egyfajta irányított központi redisztribúcióval osztja el ezeket a forrásokat a kevésbé jómódú, többnyire hegyvidéki és mezőgazdasági adottságokkal rendelkező kantonoknak.¹⁰ A geográfiai és gazdasági jellemzőket figyelembe vevő redisztribúció következtében a közellátások színvonala viszonylag egységes Svájcban.

⁶ LEIMGRUBER 2008; RIEDI et al. 2015.

⁷ BONVIN et al. 2020.

⁸ Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft.

⁹ BONVIN et al. 2020.

¹⁰ EMMENEGGER et al. 2023.

A családpolitikai ellátások tehát ezen az igen bonyolult közigazgatási rendszeren belül szerveződnek, amelyeket egyszerre határoz meg az államszövetség alkotmányos szabályozása, valamint a kantonok alkotmányai és egyéb jogszabályai. Mindezt kiegészítendő a települések önkormányzatai is rendelkeznek saját családpolitikai témájú rendeletekkel és ágazati adminisztrációval. A keretszabályozás lényege, hogy a felsőbb igazgatási szint által elrendelt minimumot teljesíteni szükséges, azonban ettől pozitív értelemben eltérhetnek mind a kantonok, mind a közösségi önkormányzatok.¹¹

A családokat támogató politikai konszenzus és az ellátási struktúra sokoldalúsága ellenére a család intézménye rendkívüli kihívásokkal szembesült az utóbbi évtizedekben, amelyek részben a társadalmi fejlődés neoliberais folyamatainak, a materialista és individualista társadalomkép térnyerésének, valamint a külső és belső gazdasági és társadalmi változásoknak tulajdoníthatók.¹² Utóbbiakhoz sorolhatók a tartósan magas migrációs kitettséghez kapcsolódó kihívások, és ezen belül is a Svájcot is elérő, és az utóbbi évtizedben tetőző legújabb migrációs hullám gazdasági és politikai problémája. Szintén a család intézményének gyengülését mutatja, hogy a kantonok csak korlátozottan képesek a sérülékeny családok támogatására, mint amilyenek az egyszülős, illetve a fogyatékkal élő szülőkkel rendelkező családok vagy a sokgyermekes háztartások.¹³ Ennek következtében a sérülékeny családtípusokban élő személyek szegénységi kockázata igen magas.

A korai családfelfogás, amely a fő kenyérkereső családfenntartó szerepére épül, továbbra is jelen van a svájci jóléti politikákban. Szemléletes példa erre a svájci személyijövedelemadó-rendszer, amely családi adózásként működik és a feleket keresőre és nem keresőre, illetve fő és mellékkeresőre bontva állapítja meg az adóterheket és jóváírásokat. A nyugdíjrendszer első, állami pillérében is megjelenik a fő kenyérkereső és az inaktív vagy csupán mellékkereső házastárs koncepciója. A fix ellátási összeget folyósító állami alapnyugdíjrendszerben (amelyet kiegészít a munkahelyi és a magánnyugdíjpillér) csupán a családfő (fő kereső) számára állapítanak meg teljes nyugdíjat, a házastárs részére egy alacsonyabb összegű kiegészítő ellátást nyújtanak.¹⁴

Jelen tanulmány először a svájci családtámogatások szakpolitikai kontextusát és adminisztrációs sajátosságait mutatja be. Ezt követően elemzésünk a családtámogatások rendszerére összpontosít, különös tekintettel az aktív (például családi pótlék) és passzív (például adókedvezmények) pénzbeli transzferekre, a kora gyermekkori ellátást nyújtó szolgáltatásokra és a szülői szabadságra, végül kitér a sérülékeny családoknak nyújtott ellátásokra, amelyek a család- és a szociálpolitika keretszervezeteként jelennek meg.

Ezután írásunk három fő problémakör mentén vizsgálja a család egységét és intézményét veszélyeztető súlyponti problémákat és kihívásokat, amelyek feloldása egyelőre megoldatlan feladatuk a svájci jóléti politikáknak. A dilemmák között részletezzük az országot sújtó demográfiai krízist, a születések rendkívül alacsony számát. Foglalkozunk továbbá a gyermekszegénységgel és annak negatív társadalmi következményeivel, amely gyermekek és családjaik

¹¹ BONVIN et al. 2020.

¹² HAUSERMANN-BÜRGISSER 2023.

¹³ HOCHULI 2019: 14–15.

¹⁴ FERBER–GLIOTT–SCHUBIGER 2020.

tízezreit érinti, erodálva a gyermeket nevelő alacsony jövedelmű családok jólétét és szociális biztonságát. A problémák között foglalkozunk még a kisgyermekeket érintő gondozási ellátások kérdéseivel, mindenekelőtt az alacsony jövedelmű családok hozzáférési nehézségeivel a koragyermekkorai struktúrákhoz.

A súlyponti problémák elemzése során a témához kapcsolódó országos és nemzetközi adatbázisokat (OECD, UNICEF, Svájci Statisztikai Hivatal), a svájci és nemzetközi tudományos publikációkat, kutatási jelentéseket és politikai beszámolókat (a kantonok és minisztériumok közléseit) dolgozzuk fel.

SVÁJC CSALÁDPOLITIKÁJA

A svájci családpolitikát alapvetően két fontosabb társadalompolitikai elmélet mentén érdemes jellemezni. Az egyik ilyen koncepció Claus Offe munkaalapú társadalomfelfogása, amely a fizetett munkát helyezi a társadalmi fejlődés és a társadalompolitikai programok középpontjába.¹⁵ A koncepció közel áll Hannah Arendt „aktív életvilág” felfogásához, amely a kreatív munkát (*Handeln*) a feudális társadalmak kötelező és kényszeredett megélhetési forrásától (*Arbeiten*) elkülönítve, az ipari forradalom utáni kor jövedelemszerző és családfenntartó (*Herstellen*) jellegét követően az emberi lét kiteljesedése és a társadalmi fejlődés katalizátoraként írja le a modern társadalmakban.¹⁶ Offe ugyancsak a társadalom rendszerének működtetőjeként, valamint a kohézió és integráció elősegítőjeként tekint a munkára. Eredeti koncepciójának társadalompolitikai vetülete, hogy a fizetett munkának kell állnia a jóléti ellátások középpontjában, vagyis az ellátásokat úgy kell kalibrálni, ahogy azok a munkavégzéshez hozzájáruljanak, elősegítsék azt. A társadalompolitika célja így a teljes foglalkoztatás elérése, ha szükséges, közvetlen állami transzferek és szolgáltatások felhasználásával.

Később Offe revideálta koncepcióját, és immár nemcsak a fizetett munkát tekintette a produktív társadalom megvalósulásának eszközeként, hanem egyéb tevékenységeket is, mindenekelőtt a „láthatatlan munkát”, így a háztartás fenntartásához szükséges tevékenységeket, a gyermekek és beteg vagy fogyatékkal élő családtagok gondozását, valamint a tanulással, képzéssel töltött időt is „elismerte”. Mindehhez hozzájárultak a társadalmi és technológiai változások, az egyre gyakrabban megjelenő gazdasági és demográfiai krízisek, valamint a nők fokozott jelenléte a munkaerőpiacon.¹⁷ A koncepció lényege, hogy mindenki a tőle telhető, képességeinek megfelelő módon járuljon hozzá a gazdaság működéséhez: a szülési szabadságukat töltő édesanyák gyermekük gondozásán, a fogyatékkal élők a megváltozott munkaképességűeknek fenntartott munkahelyeken, a munkanélküliek továbbképzéseken és tanácsadáson, míg a tanulók tanulmányaik sikeres folytatásán és lezárásán keresztül. Itt érdemes megjegyezni, hogy Offe a későbbiekben, a gyors technológiai változások hatására és a digitális technológiák

¹⁵ OFFE 1984.

¹⁶ ARENDT 1981.

¹⁷ OFFE 2016.

térnyerését követően még inkább „megengedővé vált” a munkaerőpiacon kívüli tevékenységekkel kapcsolatban, sőt az alapjövedelem-szerű ellátásokat sem tekintette teljesen elvetendőnek.¹⁸

A svájci és EU-s jóléti politikák másik igen fontos irányelve az Anton Hemerijck által felvázolt „szociális beruházás állama” koncepció,¹⁹ amely különösen nagy hatással van a modern családpolitikák megerősítésére és a jóléti államok aranykorától²⁰ kibontakozó passzíváló szociálpolitikák leépítésére. Érdeemes megjegyezni, hogy nem minden európai országban érvényesül ez az elképzelés, noha az EU szociális beruházási koncepciója²¹ a tagállamok számára előtérbe helyezte az emberi erőforrásba és a gyermekek jövőjébe való beruházást; főként a skandináv országok alapjövedelem-elképzelései vagy – az anyagi jogon járó és bizonyítottan foglalkoztatás-ellenőztető – német állampolgári alapjövedelem (*Bürgergeld*) azonban éppen az ellentétes irányba mutatnak, és széles (aktív korú és munkaképes) tömegeknek biztosítanak megélhetést a munkaerőpiacon kívül. Hemerijck téziseinek középpontjában az emberi erőforrásba való befektetések állnak. Ide tartoznak mindenekelőtt a szociális védelem kiadásai, a családtámogatások, valamint a humán tőke fejlesztésére (képzések és továbbképzések) irányuló programok. A felfogás fontos fordulópontot jelent az európai szociális politikákban, hiszen a jóléti ellátásokat nem kiadásként, költségként jellemzi, hanem befektetésként az egyén és a társadalom jövőjébe.²²

A svájci családtámogatások céljaik és eszközeik tekintetében alapvetően a fenti két progresszív társadalompolitikai elméletből vezethetők le, amelyek a munka világa felé irányítják a felhasználókat, illetve a gyermeket és a családot helyezik az ellátások középpontjába mint a társadalom megújulásának és fejlődésének letéteményeseit. Ahogy a bevezetőben utaltunk rá, a svájci családpolitika egy föderális államrendszerben valósul meg, amely egyedülálló és jelentősen különbözik más modern európai országok közigazgatási modelljeitől. A család fogalma és társadalmi fontossága a Szövetségi Alkotmányban szerepel. Az alkotmány mindenkinek jogot biztosít a házassághoz és a családi élethez, és célul tűzi ki a felnőttekből és gyermekekből álló családi közösségek védelmét és támogatását. Az anyasági biztosítás és az anyasági támogatások alkotmányos jogok, amelyek megszervezéséről a kantonoknak szükséges gondoskodniuk.

A családtámogatások megszervezése és a jogszabályi környezet megteremtése, a jogi garanciák biztosítása a kantonok feladata, az államszövetség csak a keretszabályozást látja el. Eszerint egységes állami családpolitikáról nem beszélhetünk Svájcban, az egyes ellátásokat és szabályozásokat célszerűbb a kantonok szintjén vizsgálni.²³ Egy szemléletes példa e keretszabályozás fontosságáról, amikor 2004-ben bevezették az anyasági szabadságot a szövetségi szintű jövedelem kompenzációs rendeletben (*Erwerbsersatzordnung*), amely kötelezővé tette a kantonoknak a minimum 14 hetes anyasági szabadság bevezetését.²⁴ Korábban vagy nem létezett anyasági szabadság, vagy a kantonok jóindulatán múlott annak biztosítása. Mindez nagy előrelépés volt

¹⁸ OFFE 2019.

¹⁹ HEMERIJCK 2013.

²⁰ ESPING-ANDERSEN 1994.

²¹ BOUGET et al. 2015.

²² HEMERIJCK 2013.

²³ CRIBLEZ-MANZ 2011.

²⁴ Verordnung über die Erwerbsersatzordnung (EOV).

a svájci családpolitikának, azonban a jelenlegi három és fél hónapos anyasági szabadság még így az egyik legrövidebb az OECD-országok között. Egy másik keretszabályozáshoz köthető támogatás a gyermekgondozási díj bevezetése volt, valamint az ellátás minimum összegének megállapítása 200 svájci frankban (CHF) gyermekenként. Mindez egyes kantonoknak a korábbi szűkösebb ellátások megemelését jelentette, míg mások (például Bázél, Freiburg/Fribourg és Genf) az államszövetségi kötelezettséget meghaladó összegeket folyósítanak a gyermekes szülőknek. A 2020-ban bevezetett kétéves anyasági szabadság ugyancsak az államszövetség szintjén lett törvényileg szabályozva a témában kiírt népszavazást követően.

De mégis hogyan helyezkedik el a családpolitika a jóléti ellátások e bonyolult közigazgatási rendszerében, amelyet az államszövetség, a kantonok és a helyi önkormányzatok hármasszintje alkot, és hogyan viszonyul a családpolitikai a jóléti politikák (mint például a lakás-, oktatás- és szociálpolitikák) más szegmenseihez? A családpolitika szervezeti rendszerében, intézményeiben és céljaiban is elkülönül a szociálpolitikától, a családpolitika tehát nem a szociálpolitika része, viszont párhuzamos rendszert alkot azzal. A két terület metszéspontja a szegénységben élő és egyéb módon sérülékeny családok támogatása, amely jövedelemalapú transzfereket és családsegítést jelent. A családpolitika azonban jóval több a szegénységnyírástól és a társadalmi kockázatok elhárításánál, eszközeiben számos oktatás-, lakhatás- és foglalkoztatáspolitikai párhuzam lelhető fel, amelyek a családpolitikát egy komplex és átfogó rendszerre formálják.²⁵

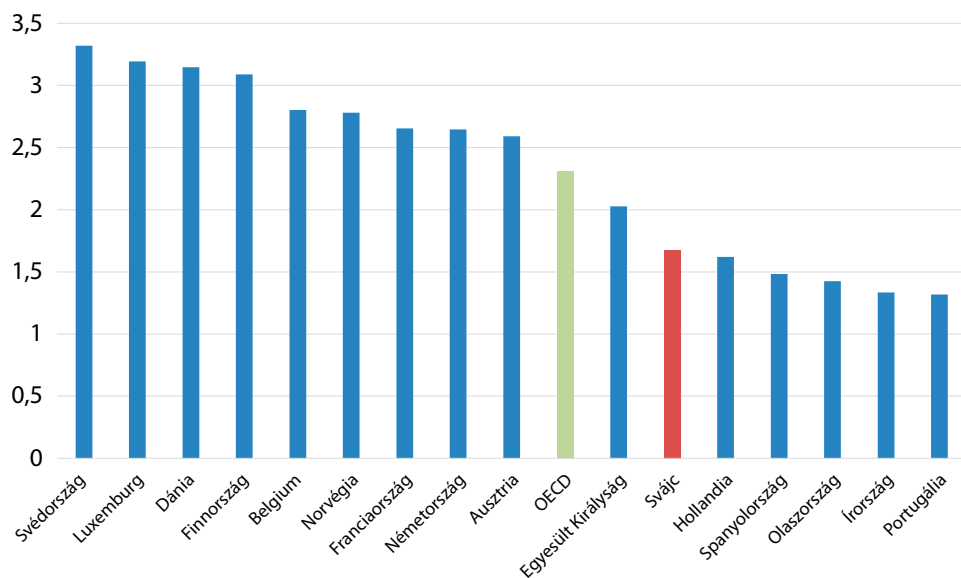
Svájci családpolitikája meglehetősen alacsony költségvetési ráfordítással működik. Mindössze a GDP 1,7%-át fordítják családpolitikai ellátásokra (1. ábra), ami az OECD-államok utolsó negyedéhez tartozó adat, és jelentősen elmarad az átlagtól (2,3%).²⁶ A családpolitikai kiadások szerkezetét szemlélve kiderül, hogy a pénzbeli ellátások képezik az összes családpolitikai kiadás több mint felét. Ez kiadási oldalon azt jelenti, hogy a pénzbeli családpolitikai célú ráfordítások a GDP 1,2%-át teszik ki, amely az OECD-átlagnak (1,3%) megfelelő részesedés, és nem marad el az olyan nagy múltú és bőkezű családpolitikát működtető országok kiadásaitól, mint Dánia (1,2%), Norvégia (1,1%), Finnország (1,1%) vagy Németország (1,2%).²⁷

Ha azonban a természetbeni ellátásokat vesszük figyelembe, amelyek leginkább a kora gyermekkori szolgáltatásokat jelentik, akkor Svájc (0,5%) elmaradása az OECD átlagától (1%) számottevő, amellyel csupán olyan Svájcnál sokkal kevésbé fejlett gazdasággal rendelkező országokat előz meg, mint Törökország, Görögország vagy éppen Costa Rica. Mindez arra utal, hogy míg a pénzbeli ellátások, amelyekhez elsősorban a családi pótlék és az adókedvezmények kapcsolódnak, viszonylag stabilan vannak finanszírozva (a strukturális-elosztási dilemmákról később értekezünk), addig a kora gyermekkori szolgáltatások rendszere rendkívül alacsonyan finanszírozott a közkiadások oldalán, így az állami szerepvállalás e területen csupán parciális (a magánfinanszírozott ellátások részesedése pedig ennek megfelelően rendkívül magas).

²⁵ HÄUSERMANN-BÜRGISSER 2023.

²⁶ OECD 2021.

²⁷ OECD 2021.

1. ábra: Családpolitikai kiadások GDP%-ban Svájcban és más fejlett gazdasággal rendelkező európai országokban

Forrás: OECD 2021

CSALÁDPOLITIKAI ELLÁTÁSOK

A családpolitikai ellátások legfontosabb elemei a kora gyermekkori szolgáltatások, a közvetlen pénzbeli transferek, az adókedvezmények, valamint a sérülékeny családoknak nyújtott különböző támogatások.

A kora gyermekkori szolgáltatások alapját a gyermekek nappali ellátása jelenti (*Kindertagesstätte*, KITA), amelyet a gyermekek három hónapos koruktól egészen az iskola megkezdéséig, vagyis hatéves korukig használhatnak. Egyes esetekben a KITA-k az általános iskola éveiben is – legfeljebb a gyermek 12 éves koráig – igénybe vehetők. Az oktatási rendszer részét képező óvodai ellátást a kantonok nyújtják az iskola megkezdése előtti két évben (vagyis a gyermek 4. és 5. életévében), amelyből az iskola előtti év kötelező. Ugyanakkor az óvodák csak a délelőtti, esetleg kora délutáni órákra biztosítanak gyermekfelügyeletet, a délutáni és kora esti órákra a szülőknek – igény szerint – továbbra is a KITA-t kell igénybe venniük. Ahogy a fentiekben utaltunk rá, a kora gyermekkori ellátások rendszere más jóléti államokhoz képest rendkívül alulfinanszírozott Svájcban, ráadásul az összes állami (kantonális) ráfordítás fele az ingyenes óvodai ellátásra korlátozódik, és nem a KITA-kra.²⁸

A kora gyermekkori ellátások (amelyek leginkább a hazai bölcsődéknek felelnek meg) így szinte kizárólag piaci alapon működnek, ahol a szülőknek magánszolgáltatóktól kell megvásárolniuk

²⁸ OECD 2021.

az ellátást. Mindez igen jelentős terhet ró a gyermekes családokra, amely jóval meghaladja a lakhatásra vagy az étkezésre fordított családi kiadásokat. Egy átlagos havi jövedelemmel (körülbelül 10 000 CHF) rendelkező kétgyermekes család esetén az intézményes gyermekgondozás költségei akár a család jövedelmének harmadát (3400 CHF) is elérhetik.²⁹ A magas magánrafordítások miatt gyakran marad otthon valamelyik szülő – többnyire az anya – a gyermekkel, főként az alacsonyabb jövedelemmel rendelkező családokban, hiszen két-három gyermek esetén a gondozás összes költsége elérheti vagy esetenként meghaladhatja az anya (vagy az apa) nettó munkabérét. Egy másik családi stratégia lehet a részmunkaidő igénybevétele, ami lehetővé teszi, hogy a gyermeket csak bizonyos napokon vagy napszakokban kell KITA-ba járatni, amikor a szülő dolgozik. A kora gyermekkori ellátások költségeinek egy része ugyan leírható az adóalapból, azonban ez a jövedelemarányosan kevesebbet adózó alacsony jövedelmű szülőknek viszonylag csekély kompenzációt jelent.

Következésképpen csupán az alacsony jövedelmű (alsó jövedelmi kvintilis) háztartásokban élő gyermekek ötöde veszi igénybe a gyermekek napközbeni ellátását, míg a magas jövedelmű családok gyermekeinek több mint fele.³⁰ Mindez a szegényebb gyermekeknel jelentős szocializációs hátrányt jelent, hiszen sokuk csak az iskola előtti kötelező óvodai ellátásban (*pre-school*) jelenik meg a rendszerben.³¹ Különösen hátrányosan érinti e gondozási probléma a bevándorló háttérű családokat, ahol a kora gyermekkori ellátás nemcsak a gyermekek nappali felügyeletét és a szülők munkaerőpiaci részvételét támogatná, hanem a gyermekek szocializációjához is nagyban hozzájárulna. Mindennek elsősorban a nyelvi szocializáció és a svájci kultúra, az értékek, normák és hagyományok elsajátításában és közvetítésében lenne kiemelkedő szerepe.³²

A kora gyermekkori ellátások további problémája, hogy a napközbeni szolgáltatásokra irányuló kereslet jóval meghaladja a kínálatot számos kantonban. Noha a koragyermekkori nappali ellátások a piac szabályai szerint szerveződnek, fenntartásuk nem feltétlenül nyereséges. A szegmensben viszonylag magas diplomás gondozói bérek és a gondozói és pedagógiai területen az utóbbi években jellemző általános szakemberhiány, a rendeletileg szabályozott alacsony csoportlétszámok, a költséges infrastruktúra és a kantonok által előírt számos egyéb kritérium (többek között a kötelező felszereltség, a dolgozók képzése és továbbképzése, az előírt biztonsági intézkedések és a rendszeres felülvizsgálatok) teljesítése jelentősen megdrágítja a szolgáltatásokat nemcsak az igénybe vevőknek, hanem a fenntartóknak is, ezért nem éri meg mindenhol KITA-t működtetni. Az ellátáshiány különösen a kisebb településeket és az apró falvas kantonokat sújtja, ahol a gondozási szolgáltatás elérhetetlensége egész térségeket érint.³³ A hozzáférést elősegítheti, ha a kantonok anyagilag hozzájárulnak a szegényebb családok gyermekeinek nappali gondozásához, ezzel is támogatva a szülők (elsősorban az anyák) munkaerőpiaci részvételét, azonban mindez nem sokat javít az összképen és a szegényebb gyermekek hátrányain a kora gyermekkori ellátásokhoz kapcsolódóan.

²⁹ HÄUSERMANN-BÜRGISSE 2023.

³⁰ HÄUSERMANN-BÜRGISSE 2023: 223; HOCHULI 2019: 14.

³¹ BAUR-BONOLI 2021.

³² STAMM 2009.

³³ STAMM 2009.

A pénzbeli támogatások alapját a családi pótlék (*Kinderzulage*) jelenti, amelyet szövetségi szinten a Családtámogatási Törvény (*Bundesgesetz über die Familienzulagen*) szabályoz. A kantonok saját rendeleteikkel ettől pozitív irányban eltérhetnek, vagyis az előírtnál adhatnak több támogatást.³⁴ A családi pótlék két részből áll: a gyermek 16 éves koráig folyósított gyermeknevelési támogatásból (*Kinderzulage*), valamint a 16 és 25 év közötti fiataloké és fiatal felnőttek képzési támogatásából (*Ausbildungszulage*). A gyermeknevelési támogatás minimális összege 200 CHF, a képzési támogatása pedig 250 CHF gyermekenként. A családi pótlékot a kantonok által működtetett családi pénztárak (*Familienausgleichskasse*) fizetik, amelybe a munkáltató teljesít befizetéseket a dolgozói után. Az ellátás tehát eredeti rendeltetése szerint biztosítási jellegű, azonban – egy jogszabályváltozást követően – mára a nem dolgozó szülők is megkapják azt szociális juttatásként. Ilyenkor az ellátás kifizetése ugyancsak a családi pénztárakat terheli, csak éppen nincsen mögötte munkáltatói hozzájárulás, hanem a pénztáraknak és a kantonoknak szükséges kigazdálkodniuk azt.³⁵

A svájci családpolitika igen fontos elemei a gyermekek után levonható adókedvezmények. Mindez szorosan kapcsolódik a konzervatív-liberális svájci családpolitikát átható munkaerőpiaci ösztönzőkhöz, amelyek által a gyermekvállalással és neveléssel járó kiadásokat a munkát terhelő adóterhek mérséklésével igyekeznek kompenzálni. Az adókedvezmények egyik eleme a gyermekek nappali ellátása után érvényesíthető, legfeljebb évenkénti 5600 CHF értékű levonás az adóalapból. A másik elem pedig a kantonok és helyi önkormányzatok által megállapított gyermekek utáni adókedvezmények, amelyek mértéke kantononként eltérő lehet. Az adókedvezmények az összes családtámogatás értékének negyedét teszik ki.

A családpolitika negyedik pillérét a szülői szabadság jelenti, amely szövetségi szinten van szabályozva, mértéke pedig 14 hét az anyák és 2 hét az apák esetén. A svájci anyák szülői szabadsága a második legrövidebb az OECD-országok között, csak az Egyesült Államokban létezik még ennél is rövidebb szülői szabadság.³⁶ A szülők korábbi bérük 80%-át kapják a szülői szabadság időszaka alatt. Egyes munkáltatók kiegészítő szülői szabadságot nyújtanak az anyáknak a vállalati jóléti politikájuk részeként. Számos édesanya választja a fizetés nélküli szabadságot, amennyiben a munkáltató engedélyezi, hogy meghosszabbítsa a gyermekkel otthon töltött időt. Egy másik gyakran követett stratégia a részmunkaidős foglalkoztatás, amely optimális egyensúlyt biztosíthat a családi élet és a munka világa között. A részmunkaidő – ezen belül is a különösen alacsony, 50%-os penzum alatti foglalkoztatás – negatívan befolyásolhatja az anya munkaerőpiaci kilátásait és a vállalati alapból fizetett nyugellátás későbbi összegét.³⁷

A rövid szülői szabadság miatt számos kisgyermek nagyon korán, gyakran 3-4 hónapos korában bekerül a kora gyermekkori nappali ellátásba. A nemzetközi összehasonlításban is csekély szülői szabadság és a kora gyermekkori ellátás nagyon magas költségei ugyanakkor sok anyát arra ösztönöznek, hogy tartósan kiiratkozzanak a munkaerőpiacról, hiszen csak azért nem éri meg dolgozni, hogy az intézményes gyermekgondozást fizethessék, amikor ők maguk

³⁴ Bundesgesetz über die Familienzulagen und Finanzhilfen an Familienorganisationen.

³⁵ BFS 2023a.

³⁶ OECD 2024.

³⁷ HÄUSERMANN–BÜRGISSER 2023: 736.

is gondoskodhatnak a kisgyermekről. Mindez különösen hátrányosan érinti az alacsony jövedelmű – és gyakran egyben migrációs háttérrel rendelkező – anyákat és gyermekeiket: az anyák tartósan kimaradnak a munkaerőpiacról, a gyermekek pedig szocializációs hátrányokat szenvedhetnek, amennyiben először csak 5 éves korukban, a kötelező óvodai évben találkoznak kortársaikkal.³⁸

Végül érdemes megemlíteni a szociál- és családpolitikák keresztmetszetében húzódó ellátásokat, amelyek a sérülékeny és jövedelmileg szegény családokat célozzák meg. Noha ezek a támogatások nem képezik szerves részét a családpolitikáknak, eszközeiket és céljaikat tekintve mégis családtámogató funkcióval bírnak, ahol az ellátásoknál figyelembe veszik a háztartás méretét, a gyermekek számát és korát.³⁹ A svájci szociális segélyezés alappillére az általános szociális segély (*Sozialhilfe*), amelyet a háztartás mérete és egyéb szükségletei alapján határoznak meg. A rászorultságot az úgynevezett létminimum (*Mindestsicherung*) mentén állapítják meg, amely egy, a lakhatás, étkezés, ruházat, kultúra és más társadalmilag elismert javak minimális mértéke szerint meghatározott fogyasztói kosár.⁴⁰ A létminimum összege kantononként eltérő, jellemzően a családtagok számával párhuzamosan, progresszíven növekszik. Zürichben például 1061 CHF a létminimum összege egy személy esetén, két személy részére 1624 CHF, míg három személynél már eléri a 1974 svájci frankot. A segélyirodák a létminimum szintjéig pótolják ki az egyének vagy háztartások jövedelmeit. Mivel a segélyezési rendszer a munkakereséshez van kötve, az ellátottaknak kapcsolattartási kötelezettségük keletkezik a munkaügyi központokkal. Amennyiben pedig sikerül elhelyezkedni, de munkabérük nem éri el a létminimum összegét, ami részmunkaidős foglalkoztatás esetén gyakran előfordulhat, akkor a család továbbra is kiegészítésben részesül a létminimum és a piaci jövedelem különbségének mértékéig. A segélyezési rendszer fontos eleme, hogy egyes kantonokban a segélyt vissza kell fizetni, amennyiben az érintett ismét elhelyezkedik a munkaerőpiacon. Ennek értelmében a segély egyfajta közösségi hitelként működik, amelyet az érintettek helyzetük jobbra fordulásakor kötelesek megtéríteni.⁴¹

A sérülékeny családoknak nyújtott legfontosabb természetbeni szolgáltatás a családsegítés és a gyermekjóléti ellátás, amelyet a kantonok és az önkormányzatok szerveznek meg a rászorulóknak részére. A családsegítés a gyermek- és felnőttvédelmi szolgálatok (*Kindes- und Erwachsenenschutzbehörde*) feladata, amelyek családlátogatás, kapcsolattartás és más szolgáltatások formájában tartanak kapcsolatot a sérülékeny családokkal. Feladataik közé tartozik a védelembe vett gyermekek ellátása, valamint a szülők támogatása szülői feladataik ellátásában.

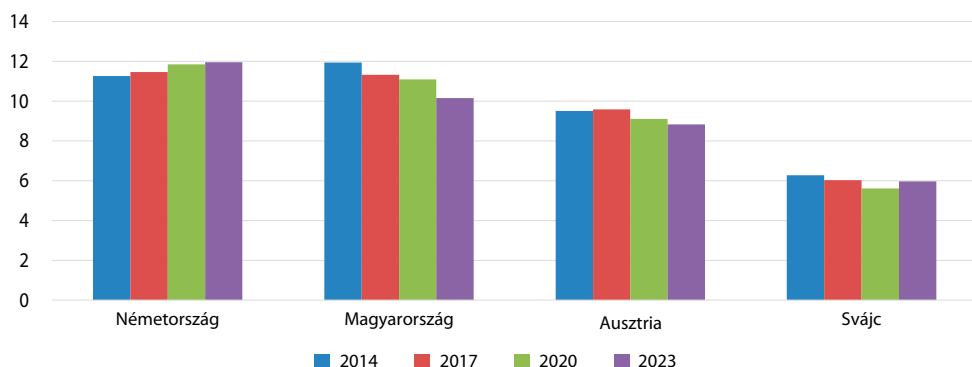
A családpolitikák szempontjából továbbra is nagyon erőteljes a foglalkoztatáspolitikai vonatkozás és a családok számára nyújtandó ellátásoknak a családi költségvetésben domináns munkabér melletti kiegészítő jellege. A családok fő jövedelemforrása, ahogy azt a 2. ábra is mutatja, továbbra is a családfenntartó(k) munkaerőpiaci jövedelme, míg a családpolitikai transzferek jóval alacsonyabb részét teszik ki a családok összes bevételének, mint a többi német ajkú országban vagy akár Magyarországon.

³⁸ HOCHULI 2019: 14; BAUR–BONOLI 2021: 3.

³⁹ HÄUSERMANN–BÜRGISSER 2023.

⁴⁰ BONVIN et al. 2020: 411.

⁴¹ RIEDI et al. 2015: 458.

2. ábra: Családtámogatások részesedése a családok bevételeiben (%)

Forrás: OECD 2021

A CSALÁDKÖZPONTÚ TÁRSADALMAT VESZÉLYEZTETŐ KIHÍVÁSOK

Makroszinten a legfontosabb családpolitikai kihívások közé sorolhatók a Svájcot évtizedek óta sújtó demográfiai krízis, a gyermekszegénység, a migrációs kihívások, valamint a társadalmat érintő általános érték- és normaválság. Mezoszinten az alulfinanszírozott kora gyermekkori ellátórendszer és az ellátások alacsony hatásossága, valamint az egyre terjedő gyermekszegénység jelentik a legfőbb kihívásokat.

Svájc fertilitási rátája (1,33) nem éri el az OECD-átlagot (1,43), és az alacsonyabbak közé sorolható a fejlett világ országai között. Mindezen a nagymértékű migráció sem tud érdemben változtatni. A migráns háttérű háztartásokban sem haladja meg a termékenységi ráta az 1,5-öt. Ugyanakkor ha a migrációs statisztikák mélyére tekintünk, látható, hogy ez a viszonylag alacsony termékenységi ráta a bevándorló európai (főként francia, német, olasz és osztrák) népesség gyermekvállalási hajlandóságát is mutatja, amely megfelel a svájci lakosság fertilitásának. Az afrikai, ázsiai vagy latin-amerikai migráns népesség termékenységi rátája ennél valószínűleg jóval magasabb.⁴²

A rendkívül intenzív gazdasági migráció a szomszédos Franciaországnál és Németországnál lakosságarányosan több bevándorló személyt és családot vonzott Svájcba. Különösen a harmadik (nem EU-/EFTA-) országokból érkező migránsok esetén igen magas az eltartási terhelés. Ők ugyanis nem foglalkoztatás útján, hanem többnyire legális vagy illegális menedékkérőként érkeztek az országba, integrációjuk és munkaerőpiaci részvételük pedig számos kihívással jár. A migrációt gyakran családegyesítés követi, amikor házastársak és gyermekek is tartózkodási engedélyért folyamodhatnak. A svájci bevándorláspolitikai hangsúlyos eleme az integráció, amely során a migráns családok és gyermekeik igen magas színvonalú közszolgáltatásokhoz juthatnak, lakhatásuk megszervezése pedig a svájci lakosság igényeinek megfelelő körülményeknek megfelelően történik. A gyermekek több mint fele (51,3%) él olyan háztartásban, ahol

⁴² BFS 2024.

legalább az egyik szülő migráns háttérű, a harmaduk (34,9%) esetén pedig mindkét szülő bevándorló.⁴³ A migrációs háttérű – elsősorban szintén a harmadik országokból érkező – családok sokszorosan felül vannak reprezentálva a szociál- és családpolitikai kiadások terén, mindekenélőtt a szociális segélyezés, a nem biztosítási jellegű családi pótlék és a kora gyermekkori ellátások támogatása tekintetében.⁴⁴

A migrációs kihívások mellett az atipikus családformák terjedése is befolyásolja a gyermekvállalást. Más fejlett országokhoz hasonlóan Svájcban is egyre több a gyermektelen pár és az egyedülálló felnőtt, és egyre alacsonyabb a gyermekkel rendelkező párok aránya (74,3%). Az 1970-es referenciaértékhez képest az egyedülálló háztartások száma a 3-szorosára (12%-ról 36%-ra) növekedett, az egyszülősöké 2,5-szeresére, míg a gyermektelen párok aránya 2-szeresére (13%-ról 26%-ra) emelkedett. Napjainkban magasabb a gyermektelen párok alkotta háztartások aránya (27%), mint a gyermekeseké (25%).⁴⁵

A gyermekek és gyermekes családok jövedelmi szegénysége ugyancsak negatívan befolyásolja a családok jólétét és életkilátásait. Ahogy azt a 3. ábra mutatja, más fejlett európai országokkal összehasonlítva átlagosnak mondható a svájci gyermekszegénység aránya, a probléma mégis jelentős, mivel nagy hatással van az érintett gyermekek egészségére, oktatására és társadalmi integrációjára. A Svájci Szövetségi Statisztikai Hivatal adatai szerint a 18 év alatti gyermekek mintegy 8,5%-a él szegénységben, ami körülbelül 134 000 gyermeket jelent országosan. Különösen érintettek az egyszülős háztartások, ahol a szegénységi ráta eléri a 21,7%-ot (transzferek nélkül a 46%-ot).⁴⁶

A szegény gyermekek gyakran dolgozó szegény családokban élnek, vagyis a szegénységben élő gyermekek 70%-a olyan háztartásokban nevelkedik, ahol legalább egy szülő foglalkoztatott. Az OECD adatai szerint Svájc 2019 és 2023 között az egyik legnagyobb növekedést mutatta a gyermekszegénység terén a gazdaságilag fejlett országok között.⁴⁷ Noha a gyermekszegénységi ráta nem haladja meg az átlagos országos szegénységi rátát, folyamatosan nő azon gyermekek száma, akik sérülékeny háztartásokban élnek, és akiknek a szegénysége nem enyhíthető tartósan a hagyományos transzferekkel és szolgáltatásokkal – mint arra a svájci Caritas jelentése is rámutat.⁴⁸ Ahogy arra korábban utaltunk, a szegény gyermekek hozzáférése a napközbeni ellátásokhoz nagyon alacsony: mindössze minden ötödik szegénységben élő gyermek jut koragyermekkori szolgáltatásokhoz, míg a magas jövedelmű családok gyermekeinek több mint fele részt vesz bennük.⁴⁹ Így a szegénységben élő gyermekek gyakran kiszorulnak azokból a napközbeni szolgáltatásokból, amelyek csökkenthetnék társadalmi sérülékenységüket, és hozzájárulhatnának szocializációjukhoz.⁵⁰

⁴³ BFS 2021.

⁴⁴ SEM 2023.

⁴⁵ BFS 2021.

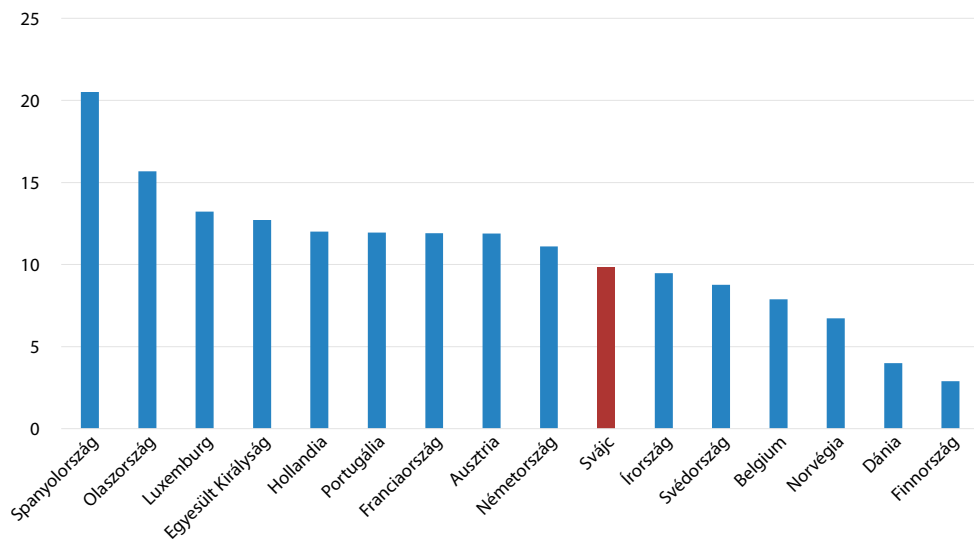
⁴⁶ BFS 2023b.

⁴⁷ UNICEF 2023.

⁴⁸ GREUSING–HOCHULI 2019: 7.

⁴⁹ BAUR–BONOLI 2021: 2.

⁵⁰ BONOLI–VUILLE 2013: 15–16.

3. ábra: A gyermekszegénység mértéke Svájcban és más, fejlett gazdasággal rendelkező európai országokban

Forrás: OECD 2021

A célzott jóléti transzferek hatékonyan csökkentik, de nem képesek teljesen megszüntetni a gyermekszegénységet a sérülékeny háztartásokban – ahogyan azt a Szövetségi Statisztikai Hivatal adatai is mutatják.⁵¹ A pénzbeli juttatásokon túl a szociális és gyermekjóléti szolgáltatások is hatékonyan enyhíthetik a gyermekszegénység nem anyagi dimenzióit a szocializáció, egészségügy és oktatás területén. Ugyanakkor az olyan közvetlen szolgáltatások, amelyek a korai életszakaszban jelentkező szegénység kezelésére irányulnak, gyakran töredezett struktúrákban, több szereplő bevonásával, rendszertelenül működnek. Az ellátások elérhetősége a kantonokon és a helyi önkormányzatokon múlik. A szolgáltatási struktúra pedig bonyolult: egyházi, önkormányzati, privát és egyesületi szolgáltatások egyaránt jelen vannak benne. Emellett a kora gyermekkori szolgáltatások rendszeresen alul vannak finanszírozva, és szakemberhiánnyal küzdenek.⁵² A gyermekkori jóléti szolgáltatások inkább a gyermekszegénység korrekciójára összpontosítanak, mintsem megelőzésére, különösen a gyermekvédelem, az iskolai szociális munka és a családsegítés területein, amelyek többnyire már eszkalálódott esetekkel foglalkoznak.⁵³

Svájc szövetségi berendezkedéséből adódóan a gyermekszegénységgel kapcsolatos jóléti intézkedéseket a kantonok szintjén szabályozzák, és nincs országos stratégia – jóllehet olyan

⁵¹ LUCAS–BONVIN–HÜMBELIN 2021; BFS 2023b.

⁵² GREUSING–HOCHULI 2019: 5.

⁵³ GAUTSCHI–SCHNURR 2024: 38.

nagy civil és egyházi szervezetek, mint a Caritas, az UNICEF Svájc vagy a Svájci Vöröskereszt hosszú ideje követelik ennek kialakítását.⁵⁴

CSALÁDPOLITIKAI REFORMOK

A családpolitikai reformok nagymértékben függenek a politikai aktoroktól. A kezdeményezések nagy része – a közvetlen demokrácia szabályainak megfelelően – referendumok útján jut el a döntéshozókhoz (például az apasági szabadság vagy a bölcsődei reform). A szövetségi parlament megvitatja azokat, majd gondoskodik az elfogadott reformok bevezetéséről, a jogszabályi környezet és a pénzügyi háttér megteremtéséről.⁵⁵ Mint azt a legutóbbi nyugdíjreform mutatja – amelynek során a 13. havi nyugdíjat népszavazás útján fogadták el – ez a folyamat sokszor rendkívül nehézkes és bonyolult, így évek telnek el egy sikeres népszavazás közigazgatási, jogszabályi és pénzügyi implementálásáig.

Az elmúlt évek legfontosabb családpolitikai reformjai közé tartozik a gyermekek nappali ellátásának bővítése, amely egy 2003 és 2026 között, a szövetségi parlament támogatásával megvalósuló program. Ennek lényege, hogy a KITA-t működtető vállalkozások az ellátott gyermekek után nemcsak térítési díjat kapnak a szülőktől, hanem állami támogatást is igényelhetnek utánuk, amelynek összege szolgáltatástípusonként eltérő: egy bölcsődei férőhely esetén például évente 5000, míg egy délutáni napközinel 3000 CHF.⁵⁶ Mivel a program 2026 végén lejár, és – különösen a vidéki régiókban – nem volt képes érdemben enyhíteni a kora gyermekkori gondozás és felügyelet hiányát, civil szervezetek és a Szociáldemokrata Párt 2024-ben egy új törvényjavaslatot nyújtottak be a szövetségi parlamentnek a gyermekek megfizethető nappali ellátásáról azért, hogy a parlament a témában országos népszavazást írjon ki. A beadvány szerint minden gyermek jogosult lenne a kora gyermekkori nappali ellátásra, és ennek költsége nem haladhatná meg a család jövedelmének 10%-át. A szövetségi parlament ugyanakkor nem támogatta a javaslatot, mert túlságosan költségesnek és aránytalannak tartotta az állam által átvállalandó fedezet mértékét. Mivel a népszavazás nem utasítható el, a parlament a javaslat átdolgozását és az ellátás költségeihez való állami részhozzájárulás bevezetését ajánlotta, amely a tisztán piaci modell felől egy hibrid rendszer irányába mozdítaná el az ellátás finanszírozását, ahol az állam és a szülők is szerepet vállalnak.⁵⁷ A 2024 végén elfogadott javaslat értelmében az állam (közvetlenül a kantonok) állná(k) az ellátás költségeinek legfeljebb ötödét, ami minimum 100 CHF hozzájárulást jelent minden gyermek után, a fogyatékkal élő gyermekek pedig még ennél is több támogatást kaphatnak. Mindez hasonlít a német és osztrák hibrid modellekre, és valószínűleg ösztönzően hathat a hátrányos helyzetű gyermekek nappali ellátásának fokozására és az anyák munkaerőpiaci részvételére – noha erre vonatkozó előzetes hatásvizsgálatok még nem készültek.

⁵⁴ GREUSING-HOCHULI 2019: 10–11.

⁵⁵ EMMENEGGER et al. 2023: 143–147.

⁵⁶ Bundesamt für Sozialversicherung 2025.

⁵⁷ Fedlex 2024.

A családpolitika másik tervezett reformja a családi pótlék munkafeltételhez kötésének végleges feloldása, az ellátás univerzálissá tétele és végleges leválasztása a társadalombiztosítás rendszeréről. A családi pótlék jelen formájában biztosítási típusú: ehhez a fedezetet azok a befizetések jelentik, amelyek a munkaadóktól érkeznek a társadalombiztosításhoz tartozó családi pénztárakba. A nem dolgozó szülők is igényt tarthatnak a családi pótlékre, azonban nekik maguknak kell felkeresni az illetékes pénztárat, és kérelmezni az ellátást, ami különböző okokból (például a szegényérzet vagy az információhiány okán) elmaradhat, így a gyermekek támogatás nélkül maradnak, csökkentve a családi pótlék hatását, vagyis azt, hogy minél több gyermekhez eljusson az ellátás.⁵⁸

SZAKPOLITIKAI KÖVETKEZTETÉSEK

A családtámogatások rendszere régóta a politikai viták középpontjában áll Svájcban. A jelenlegi modell alapjai csak az 1990-es évek végén és a 2000-es évek elején alakultak ki. Ezt megelőzően a polgári-keresztény pártok (elsősorban a Svájci Néppárt) egyáltalán nem támogatták az állami családpolitikai intézkedések bevezetését, mert a gyermekek gondozását és a családtagok védelmét kizárólag a család és a kisközösségek feladatának tekintették. A nők munkaerőpiaci részvételét ösztönző, valamint a gyermekek gondozását a családtól átvevő intézményes kora gyermekkori szolgáltatások egyaránt távol álltak a Svájcban elterjedt konzervatív családfelfogástól.⁵⁹ A konzervatív-liberális pártok, köztük is a szabad demokraták (FDP) elsősorban a gazdasági produktivitást és ezzel az anyák munkába állását elősegítő ellátásokat – mint például a kora gyermekkori elhelyezést és az adókedvezményeket – támogatták, míg a szociáldemokraták (SP) a szociális-szükségletalapú pénzbeli transzferek és a rászoruló családoknak nyújtott szolgáltatások területén támogattak kezdeményezéseket. Később ez a szemlélet megváltozott, és noha a konzervatív-keresztény pártok továbbra is a családfő munkaerőpiaci jövedelmét tekintik a családi jólét alapjának, az állami ellátások, különösen az adókedvezmények és a kora gyermekkori ellátások formáival is jóval megengedőbbek és támogatóbbak. A szociáldemokraták az univerzális és feltételek nélküli támogatásokat preferálják népszavazási kezdeményezéseikben. Példa erre az általános és majdnem ingyenes kora gyermekkori szolgáltatások bevezetésének támogatása, amelyet a piacot előnyben részesítő szabaddemokrata liberális párt és a konzervatív néppárt egyaránt elutasítanak, a szociáldemokraták viszont támogatják azt.⁶⁰

Az utóbbi 30 évben elhúzódó politikai reformok és a családpolitikák egyéb jóléti politikák (például lakás-, kultúr- és foglalkoztatáspolitikai) világába való általános beépülése után mára egy többnyire konzisztens és kiszámítható rendszer jött létre, amelyet a fontosabb politikai pártok is támogatnak. E szisztéma azonban nemzetközi összehasonlításban jóval fejletlenebb és

⁵⁸ STAMPFLI 2024.

⁵⁹ HÄUSERMANN 2010: 212.

⁶⁰ HÄUSERMANN–BÜRGISSER 2023: 743.

alacsonyabban finanszírozott más gazdaságilag fejlett országokhoz képest, elsősorban a közkiadások oldalán.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ARENDE, Hannah (1981): *Viva active oder Vom tätigen Leben*. München: R. Piper.
- BAUR, Nicole – BONOLI, Giuliano (2021): *Die Kindertagesstätte: Eine exklusive Einrichtung?* Bern: Eidgenössische Kommission für Familienfragen.
- BONOLI, Giuliano – VUILLE, Sandrine (2013): *L'accueil de jour des enfants dans le Canton de Vaud*. Online: https://www.vd.ch/fileadmin/user_upload/organisation/dfin/statvd/Dom_15/Autres/Rapport-FAJE-version-finale-29-aou%CC%82t-2013.pdf
- BFS (2021): *Familien in der Schweiz: Statistische Bericht 2021*. Neuchâtel: Bundesamt für Statistik. Online: www.bfs.admin.ch/asset/de/17084546
- BFS (2023a): *Statistik der Familienzulagen*. Online: <https://web.archive.org/web/20240303015433/www.bsv.admin.ch/bsv/de/home/sozialversicherungen/famz/statistik.html>
- BFS (2023b): *Armut in der Schweiz*. Online: www.bfs.admin.ch/bsv/de/home/statistiken/wirtschaftliche-soziale-situation-bevoelkerung/soziale-situation-wohlfinden-und-armut/armut-deprivation/armut.html
- BFS (2024): *Zusammengefasste Geburtenziffer nach Geschlecht und Staatsangehörigkeitskategorie, 1971-2004*. Neuchâtel: Bundesamt für Statistik. Online: www.bfs.admin.ch/bsv/de/home/statistiken/bevoelkerung/geburten-todesfaelle/fruchtbarkeit.assetdetail.36142160.html
- BONVIN, Jean-Michel et al. (2020): *Wörterbuch der Schweizer Sozialpolitik*. Zürich: Seimo. Online: <https://doi.org/10.33058/seismo.30739.0205>
- BOUGET, Denis et al. (2015): *Social Investment in Europe*. Brussels: European Commission. Online: <https://doi.org/10.2767/084978>
- Bundesamt für Sozialversicherungen (2025): *Finanzhilfen für die Schaffung von Betreuungsplätzen*. Online: www.bsv.admin.ch/bsv/de/home/finanzhilfen/kinderbetreuung/finanzhilfen-schaffung-betreuungsplaetze.html
- CRIBLEZ, Lucien – MANZ, Karin (2011): „Neue” Familienpolitik in der Schweiz – für die Familie, für die Frauen – oder für die Wirtschaft? In CASALE, Rita – FORSTER, Edgar (szerk.): *Ungleiche Geschlechtergleichheit: Geschlechterpolitik und Theorien des Human-kapitals*. Leverkusen–Opladen: Verlag Barbara Budrich, 113–130. Online: <https://doi.org/10.2307/j.ctvm201mb.9>
- EMMENEGGER, Patrick et al. szerk. (2023): *The Oxford Handbook of Swiss Politics*. Oxford: Oxford University Press. Online: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780192871787.001.0001>
- ESPING-ANDERSEN, Gøsta (1990): *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- ESPING-ANDERSEN, Gøsta (1994): *After the Golden Age: The Future of the Welfare State in the New Global Order*. Geneva: United Nations Research Institute for Social Development. Online: <https://hdl.handle.net/10419/148839>

- Fedlex (2024): Botschaft zur Volksinitiative «Für eine gute und bezahlbare familienergänzende Kinderbetreuung für alle (Kita-Initiative)». *Fedlex – die Publikationsplattform des Bundesrechts*, 2024. június 14. Online: www.fedlex.admin.ch/eli/fga/2024/1659/de
- FERBER, Michael – GLIOTT, Damian – SCHUBIGER, Florian (2020): *Was Sie über Altersvorsorge wissen sollten: Intelligent planen – Steuern sparen – Fehler vermeiden*. Zürich: NZZ Libro.
- GAUTSCHI, Joel – SCHNURR, Stefan (2024): Kinderschutz in der Schweiz: Ein Überblick. *Sozial Extra*, 48(1), 35–39. Online: <https://doi.org/10.1007/s12054-023-00651-y>
- GREUSING, Maria-Hélène – HOCHULI, Marianne (2019): *Die Schweiz darf Kinderarmut nicht tolerieren*. Bern: Caritas.
- HEMERIJCK, Anton (2013): *Changing Welfare States*. Oxford: Oxford University Press.
- HÄUSERMANN, Silja (2010): Reform Opportunities in a Bismarckian Latecomer: Restructuring the Swiss Welfare State. In PALIER, Bruno (szerk.): *A Long Goodbye to Bismarck*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 207–232. Online: <https://doi.org/10.1017/9789048512454.009>
- HÄUSERMANN, Silja – BÜRGISSER, Reto (2023): Family Policy. In EMMENEGGER, Patrick et al. (szerk.): *The Oxford Handbook of Swiss Politics*. Oxford: Oxford University Press, 733–752. Online: <https://doi.org/10.1093/oxfordhdb/9780192871787.013.38>
- HOCHULI, Marianne (2019): Kinderarmut mit Ergänzungsleistungen für Familien reduzieren. *Zeitschrift für Sozialhilfe*, 116(4), 14–15.
- LAUENBERG, Marco – SEGLIAS, Loretta (2008): *Versorgt und vergessen: Ehemalige Verdingkinder erzählen*. Zürich: Rotpunkt.
- LEIMGRUBER, Matthieu (2008): *Solidarity without the State? Business and the Shaping of the Swiss Welfare State, 1890–2000*. Cambridge: Cambridge University Press. Online: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511497094>
- LUCAS, Barbara – BONVIN, Jean-Michel – HÜMBELIN, Oliver (2021): The Non-Take-Up of Health and Social Benefits: What Implications for Social Citizenship. *Swiss Journal of Sociology*, 47(2), 161–180. Online: <https://doi.org/10.2478/sjs-2021-0013>
- MATTER, Sonja (2011): *Der Armut auf den Leib rücken: Die Professionalisierung der Sozialen Arbeit in der Schweiz, 1900–1960*. Zürich: Chronos.
- OECD (2021): *Family Benefits Public Spending*. Online: www.oecd.org/en/data/indicators/family-benefits-public-spending.html
- OECD (2024): *Family Database*. Online: www.oecd.org/en/data/datasets/oecd-family-database.html
- OFFE, Claus (1984): „Arbeitsgesellschaft”: Strukturprobleme und Zukunftsperspektiven. Frankfurt am Main – New York: Campus Verlag.
- OFFE, Claus (2016): *Europa in der Falle*. Berlin: Edition Suhrkamp.
- OFFE, Claus (2019): *Institutionen, Normen, Bürgertugenden*. Wiesbaden: Springer. Online: <https://doi.org/10.1007/978-3-658-22261-1>
- RIEDI, Anna-Maria et al. szerk. (2015): *Handbuch Sozialwesen Schweiz*. Bern: Haupt Verlag.
- SEM (2023): *Sozialhilfebezug von Drittstaatsangehörigen*. Bern: Staatssekretariat für Migration. Online: www.sem.admin.ch/sem/de/home/publiservice/statistik/drittstaaten.html
- STAMPFLI, Marc (2024): *Das Schweizerische Familienzulagensystem: Entstehung, aktuelle Ausgestaltung und Reformmöglichkeiten*. Bern: Bundesamt für Sozialversicherungen.

STAMM, Margit (2009): *Frühkindliche Bildung in der Schweiz*. Fribourg: UNESCO-Kommission Schweiz. Online: www.unesco.ch/wp-content/uploads/2017/03/Grundlagenstudie.pdf

TITMUS, Richard (1958): *Essays on the Welfare State*. London: George Allen & Unwin.

UNICEF (2023): *Child Poverty in the Midst of Wealth*. Florence: UNICEF Innocenti.

WANG, Dominique – ASPALTER, Christian (2006): The Austrian and Swiss Welfare State System in International Comparison. *Journal of Societal & Social Policy*, 5(2), 25–49.

Jogi források

Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft vom 18. April 1999. Stand am 3. März 2024 (A Svájci Államszövetség Alkotmánya). Online: www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1999/404/de

Bundesgesetz über die Alters- und Hinterlassenenversicherung (AHVG) vom 20. Dezember 1946. Stand am 1 Januar 2026 (Szövetségi törvény az időskorúak, hátrahagyottak és munkaképtelenek biztosításáról). Online: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/63/837_843_843/de

Bundesgesetz über die Familienzulagen und Finanzhilfen an Familienorganisationen (Familienzulagengesetz, FamZG) vom 24. März 2006 (Szövetségi törvény a családi pótlékról és a családoknak nyújtott pénzügyi támogatásokról). Online: <https://www.fedlex.admin.ch/eli/oc/2008/51/de>

Erwerbsersatzverordnung (EOV) vom 24. November 2004. Stand am 1. Juni 2026 (Rendelelet a keresetkiesés pótlásáról). Online: <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2005/187/de>

Dr. Temesváry Zsolt szociálpolitikus, az Északnyugat-svájci Alkalmazott Tudományok Egyetemének (FHNW) főállású oktatója és kutatója, a Freiburgi Egyetem vendégoktatója. Doktori fokozatát az Eötvös Loránd Tudományegyetemen szerezte, majd migrációtudományok és felsőoktatási didaktika területeken szerzett további felsőfokú képesítéseket Németországban és Svájcban. Tagja a Szociális Munkások Svájci Egyesületének, a Svájci Logoterápiás és Egzisztenciaanalízis Egyesületnek, valamint magyarországi szakmai egyesületeknek. Oktatóként főbb kurzusai a társadalomelméletek, a kazuisztika, valamint a tudományos írás témaköreit ölelik fel. Kutatási területe a család- és lakáspolitikák, valamint a hajléktalanság rendszerének nemzetközi összehasonlító vizsgálata. Jelenlegi projektjei a fiatalok hajléktalanságát, valamint a lakhatásitanácsadó-szolgáltatásokat vizsgálják Svájcban. Szakértőként tevékenykedik a Bázeli Kantonparlament szociáldemokrata frakciója mellett, valamint OECD-s és EU-s szakmai találkozók képviseli Svájcot.